

**LYSEKILS
KOMMUN**

**Strategi
Program
Plan
Policy
Riktlinjer
Regler**

Lysekils kommuns

Riktlinjer för anhörigstöd

Fastställt av:	Socialnämnden
Gäller från och med:	2023-06-29
För revidering ansvarar:	Anhörigsamordnare
För ev. uppföljning och tidplan för denna ansvarar:	Styrgrupp anhörigstödet
Dokumentet gäller för:	Socialförvaltningen
Dokumentet gäller till och med:	2024-12-31
Dokumentansvarig:	Anhörigsamordnare
Dnr:	2023-000232

Innehåll

Inledning och syftet med riktlinjen	4
Målgrupp	4
Mål och syfte med stöd till anhöriga	5
Vilken vård och omsorg utför anhöriga?	5
Anhörigomsorgens omfattning	6
Anhörigas hälsa	6
Anhörigas behov	7
Barn som är anhöriga har särskilda rättigheter	7
Anhörigstöd nationellt	7
Anhörigperspektiv	8
Stöd till anhöriga	8
Stöd till barn och unga som anhöriga	9
Samverkan	9
Referens- och styrgrupp	10
Systematiskt kvalitetsarbete	10
Ansvarsfördelning Socialförvaltningen	10
Förvaltningschefens ansvar	10
Avdelningschefens ansvar.....	11
Enhetschefers ansvar	11
Medarbetares ansvar.....	11
Anhörigsamordnares ansvar	11
Rapporteringsskyldighet	11
Anmälan till socialnämnden vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa	11
Oro för vuxna	11
Skyldigheten att rapportera missförhållanden	11

Inledning och syftet med riktlinjen

Socialnämndens riktlinje för anhörigstöd utgår från gällande lagstiftning och den nationella anhörigstrategin med tillhörande underlag.

Det är idag många anhöriga som utför ett omfattande och viktigt arbete med att stödja och vårda en person som har en funktionsnedsättning, är äldre, långvarigt sjuk eller har beroendeproblematik. Många anhöriga definierar sig inte med begreppet anhörig, just för att det är en naturlig del av livet att stödja en person i sin närhet när behov uppstår.

Anhörigas arbete skapar förutsättningar för fler personer att bo kvar hemma. Konsekvensen blir dock att risken för ohälsa hos anhöriga ökar. Stödet för ett hanterbart vardagsliv med anhörigskap är en av samhällets stora folkhälsofrågor.

Syftet med riktlinjen är att förtydliga hur medarbetare i Lysekils kommun ska arbeta utifrån ett anhörigperspektiv och med stöd till anhöriga. Ett anhörigperspektiv ska inkluderas i samtliga verksamheter inom socialförvaltningen. Riktlinjen är övergripande och utgör ett stöd för respektive verksamhet att själva konkretisera och implementera anhörigperspektivet och stödet till anhöriga utifrån mål och verksamhetsinriktning.

Information och rutiner ska tydliggöra hur verksamheten arbetar med anhörigperspektiv. Riktlinjen ska vara ett stödjande verktyg i processen.

Målgrupp

Målgruppen är anhöriga som hjälper och stöttar en familjemedlem eller vän på grund av att denne exempelvis har en diagnos, funktionsnedsättning eller beroendeproblematik.

Lysekils kommun definierar anhörig som en person som informellt ger insatser i form av omsorg, vård eller stöd till en omsorgstagare. En anhörig kan vara barn, förälder, maka/make, sambo, granne, vän eller en person som på annat sätt har en nära relation med omsorgstagaren. Som ett led i att följa barnkonventionen är det viktigt att uppmärksamma och stödja barn och ungdomar som anhöriga.

En omsorgstagare är en person som på grund av fysisk eller psykisk sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder har behov av stöd och hjälp. Det kan vara ett barn, vuxen eller äldre person.

I Lysekils kommun räknas man som anhörig ett år efter omsorgstagaren har avlidit.

Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder. Vidare ska nämnden verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden.¹

¹ 5 kap. 1 och 10 §§ socialtjänstlagen

Mål och syfte med stöd till anhöriga

Målsättningen är att Lysekils kommun ska genomsyras av ett anhörigperspektiv och ge stöd som säkerställer att:

- Anhöriga ska känna till och få information om rätten till stöd och vart de kan vända sig för att få stöd.
- Kommunens verksamheter aktivt arbetar för att ha ett anhörigperspektiv.
- Arbete sker med insatser som ökar anhörigas känsla av trygghet.
- Barn och unga vuxna som anhöriga uppmärksammas och synliggörs.

Syftet med stöd till anhöriga är att genom förebyggande och stödjande arbete, stärka medborgarnas egna förmågor att leva självständigt, uppnå en högre livskvalitet för både anhöriga och omsorgstagaren. Kommunens arbete med anhörigstödjande insatser har för avsikt att minska anhörigas fysiska, psykiska och sociala belastning och därmed minimera risken för anhörigas ohälsa. Det är viktigt att uppmärksamma att anhörigas arbete alltid sker frivilligt. De anhöriga som vill och kan göra insatser på olika sätt under kortare eller längre perioder ska erbjudas olika former av stöd från kommunen.

Vilken vård och omsorg utför anhöriga?

Ett sätt att kategorisera anhörigas insatser är att skilja på praktiska, emotionella och intellektuella insatser.

- Den praktiska anhörigomsorgen

Här ingår till exempel vård- eller omsorgsinsatser, hushållsarbete, hjälp med praktiska ärenden och personlig omsorg såsom hjälp med hygien, av- och påklädning och hjälp att äta.

- Den emotionella anhörigomsorgen

Här ingår att finnas till hands, ge tillsyn och känslomässigt stöd, lyssna, motivera och stötta.

- Intellektuella insatser

Här ingår *organisatorisk* och *administrativ* omsorg.

I den *organisatoriska omsorgen* ingår att hjälpa den enskilde med organisering, samordning och uppföljning av vård- och omsorgskontakter samt kontakter med andra samhällsinstanser, vänner och familj.

Den *administrativa omsorgen* omfattar hjälp med exempelvis ekonomi och administrativa ärenden.²

² Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära, artikelnummer 2021-6-7464 Socialstyrelsen juni 2021

Anhörigomsorgens omfattning

Närmare en femtedel av Sveriges vuxna befolkning ger vård eller stöd till någon de står nära. Nästan en tredjedel av dessa gör insatser mer än tio timmar per vecka. Också barn och ungdomar utför omsorgsinsatser och påverkas på andra sätt av sitt anhörigskap. Därmed fyller anhöriga en samhällsbärande funktion.³

Enligt Nationellt kompetenscentrum anhörigas (Nka) undersökning uppskattas gruppen av anhöriga som ger vård, hjälp och stöd minst en gång i månaden utgöra 82 procent av alla anhöriga och 14 procent av befolkningen. I åldersgruppen 18–64 år är det enligt undersökningen 16 procent av kvinnorna och 13 procent av männen som gör insatser minst en gång i månaden.⁴

När de gäller barn som anhöriga har 7 procent av alla 15-åringar en orimlig anhörigbörda. När unga anhöriga tar ett för stort ansvar påverkar det skolarbete, hälsa och fritidsaktiviteter - mest krävande är psykisk ohälsa hos en förälder eller kompis.

Anhörigas hälsa

Många personer vill gärna hjälpa andra människor och omsorgsgivande upplevs ofta som positivt och meningsfullt. Omsorgsansvaret behöver inte vara så betungande att alla anhöriga som hjälper en omsorgstagare har behov av stöd för egen del.

Under vissa omständigheter kan omsorgen dock påverka anhörigas mående och livskvalitet negativt. Det kan exempelvis ske om omsorgsansvaret är omfattande, om omsorgen inte är frivillig, om anhörigrollen påverkar arbete, fritid eller ger upphov till psykiska påfrestningar såsom oro, sorg eller stress. Studier har visat att personer som regelbundet ger vård, hjälp eller stöd till en omsorgstagare har sämre upplevd hälsa än övriga befolkningen. Forskning pekar på att kvinnor påverkas mer negativt av att ge anhörigomsorg än män och att kvinnor av annan etnicitet än majoritetsbefolkningen är särskilt utsatta. Många anhöriga upplever att omsorgsansvaret påverkar deras arbete, studier och ekonomi negativt. Negativa konsekvenser för anhörigas hälsa, arbete, ekonomi och vardag tenderar att förstärka varandra.

Enligt den nationella kartläggningen av kommunernas anhörigstöd från 2019 är stödet för ett hanterbart vardagsliv med anhörigskap en av samhällets stora folkhälsofrågor, det är därför viktigt att anhörigstödet ses som en del av kommuners och regioners hälsofrämjande och förebyggande ansvar.

För barn som växer upp med en vuxen eller ett annat barn som har allvarliga svårigheter eller avlider, kan situationen innebära oro, orimligt ansvarstagande, förändringar i vardagen och svåra upplevelser som påverkar barnets mående, utveckling, skolgång och sociala relationer. På längre sikt kan det leda till att barnet utvecklar egen ohälsa och att utbildning, framtida arbetsliv och ekonomi påverkas.⁵

Stöd till barn kan ges genom stöd till föräldrar, familj eller direkt till barnen. Stöd till föräldrar kan handla om stöd i föräldraskap och stöd i att se barns behov. Ett sätt att ge stöd till barn är att de får adekvat information om diagnosen och svar på frågor.

³ Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära, artikelnummer 2021-6-7464 Socialstyrelsen juni 2021

⁴ Se ovan

⁵ Se ovan.

Anhörigas behov

Anhörigas behov kan delas in i tre övergripande kategorier:

1. I första hand är anhöriga beroende av att välfärdens insatser till den enskilde fungerar – det är en förutsättning för att deras egna insatser ska vara frivilliga och inte för omfattande.
2. Därtill önskar många anhöriga att den information de delger beaktas, att de insatser de gör uppmärksammas och att deras egna behov tas hänsyn till – det som kallas ett anhörigperspektiv i vården och omsorgen.
3. Därutöver kan anhöriga ha behov av stöd för egen del, såsom information, utbildning, avlösning, ekonomiskt stöd och samtalsstöd

Barn som är anhöriga har särskilda rättigheter

Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn. Barn som inte får sina grundläggande behov tillgodosedda riskerar att fara illa och har rätt till insatser från socialtjänsten. Enligt hälso- och sjukvårdslagen har barn också rätt till information, råd eller stöd om någon vuxen i familjen har allvarliga svårigheter eller avlider.

I den mån anhöriga barn har behov av stöd kopplat till anhörigskapet handlar det inte bara om att de behöver informeras om situationen, stöd att hantera känslor av oro eller sorg eller att de behöver avlastas ett omsorgsansvar. Föräldrarnas egna svårigheter kan också leda till en bristande omsorg om barnet. Det kan medföra att barnet behöver utföra uppgifter det inte är moget för, samt att det kan vara utsatt även på andra sätt. Det stöd som barnet och deras föräldrar då behöver handlar om att både minska de riskfaktorer och stärka de skyddsfaktorer som finns i och runt familjen. Trygga relationer i familjen och att föräldrarna får den hjälp och det stöd de behöver, både för egen del och i sitt föräldraskap, är grundläggande.

Barnkonventionen är ett av de viktigaste verktygen för att säkerställa att barns rättigheter tillgodoses. Av konventionen framgår att barn exempelvis har rätt till skydd mot våld, rätt till utbildning och rätt till social trygghet. Barnkonventionen fastslår att barn ska få uttrycka sin mening och bli lyssnade på, en rättighet som är central både för det enskilda barnet och för att skapa ett bättre samhälle och goda uppväxtvillkor för alla barn. En central princip i konventionen är att vid alla åtgärder som rör ett barn i första hand ska beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

Anhörigstöd nationellt

Den nationella kartläggningen av anhörigstöd indikerar ett behov av att tydliggöra vikten av ett anhörigperspektiv även i andra huvudmäns verksamheter. Behovet av att uppmärksamma de anhörigas situation och behov av stöd är inte enbart en fråga för socialtjänsten utan för hela samhället såsom exempelvis andra myndigheter, sjukvård, skola och arbetsliv. Det pekar på behovet av ett förändrat synsätt, från ett individcentrerat till ett familjeorienterat synsätt i vården och omsorgen. Anhöriga barns behov och rättigheter behöver tydligt knytas till barnrättspolitiken.

Eftersom kvinnors arbete och studier i högre grad än mäns påverkas negativt av att ge anhörigomsorg finns också jämställdhetspolitiska skäl att stärka anhörigperspektivet inom fler politikområden.

I Socialstyrelsens intervjuer och tidigare forskning har getts uttryck för att anhörigas omsorg ofta upplevs som osynlig. Trots att anhöriga står för en större del av vården och omsorgen än offentliga aktörer uppmärksammas deras insatser inte tillräckligt ofta i politiken eller av medarbetare i vård och omsorg. Bilden som framträtt är att anhörigomsorgen ofta tas för given i det svenska vård- och omsorgssystemet. Att aktivt uppmärksamma och visa uppskattning för anhörigas insatser, såväl på politisk nivå som i kommunala och regionala verksamheter, anses vara en viktig del i arbetet med att förebygga ohälsa bland anhöriga.

Ett väl fungerande stöd till anhöriga kan leda till minskat behov av kommunala insatser och minskat utnyttjande av akutsjukvård genom att anhöriga orkar vårda och stödja en person under en längre tid än man annars skulle ha gjort. Om anhöriga erbjuds stöd kan mer kostsamma insatser skjutas upp och kanske till och med helt undvikas. Anhörigstöd är en serviceinsats eller kan vara en biståndsinsats.

Anhörigperspektiv

Ett anhörigperspektiv innebär att familjen eller andra personer som är viktiga för individen, såsom en granne eller vän, synliggörs. Anhöriga ska i största möjligaste mån ges möjlighet att vara delaktiga i vården och omsorgen kring omsorgstagaren.

Ett anhörigperspektiv innebär att personal, handläggare, chefer och beslutsfattare:

- ser och lyssnar på anhöriga, inklusive uppmärksammar om anhöriga har behov av stöd för egen del
- visar öppenhet för vilka som utgör den enskildes nätverk
- inte tar anhörigas insatser för givna, samt säkerställer att den omsorg de ger är frivillig
- uppmärksammar och försöker tillgodose anhörigas behov av information om den enskildes hälsotillstånd, vård och omsorg
- har kunskap om vad det innebär att vara anhöriga och att ge anhörigomsorg.

Stöd till anhöriga

Många anhöriga är inte medvetna om sin situation och då kan ett första steg vara att hjälpa dem att inse vad den innebär för dem och deras levnadsförhållande och vilka behov av hjälp och stöd som de har.

Insatserna syftar till att stödja anhöriga i att bearbeta känslor av oro eller sorg i samband med att någon som står en nära får en diagnos, försämras eller avlider, dels behovet av information och utbildning om diagnosen, funktionsnedsättningen eller beroendet. Andra stödbehov uppstår till följd av att anhörigskapet påverkar livssituationen på olika sätt, exempelvis när omsorgen tar tid från arbete och fritid, när anhöriga förväntas utföra vårdinsatser som de saknar utbildning för eller när de har svårt att lämna omsorgsmottagaren ensam.

Anhörigas behov tenderar att förändras över tid och det är viktigt att anhöriga erbjuds ett utbud av stödinsatser som kan kombineras och anpassas efter deras individuella och föränderliga behov.

Bland de stödformer som framförts som särskilt viktiga är:

- olika former av information, vägledning och rådgivning
 - hjälp att navigera i välfärdens regelverk och verksamheter
 - i ett tidigt skede förklara vård- och omsorgsutbudet, inklusive insatser som kan komma att behövas längre fram
 - stöd i att kartlägga och prioritera behov samt initiera samordning
- stödsamtal enskilt eller i grupp
- utbildning
- individanpassad avlösning
- stöd för att kombinera anhörigomsorg med förvärvsarbete eller studier

För utförande av ovanstående krävs tydlighet i ansvar, strukturer, rutiner, kompetensutveckling och samverkan samt ett brett utbud av stödinsatser samt systematisk uppföljning.

Stöd till barn och unga som anhöriga

Målgruppen barn och unga som anhöriga ska uppmärksammas. För att minska riskfaktorer och stärka skyddsfaktorer krävs ett barn-, familje- och föräldraskapsorienterat arbetssätt i hälso- och sjukvård och socialtjänst samt att även förskola och skola involveras. Barn kan behöva stöd inom förskola och skola för att kunna ta del av verksamheten och klara skolarbetet. Barns behov måste alltid uppmärksammas då föräldrar med lindriga svårigheter är kända i hälso- och sjukvård och socialtjänst.

Samverkan

Enligt den nationella strategin är det viktigt att samverkan mellan huvudmännen sker och utvecklas för att ge anhöriga bästa möjliga stöd. För att kunna erbjuda ett individanpassat stöd till de anhöriga som behöver det krävs både ett ändamålsenligt och flexibelt stödutbud inom kommunala och regionala verksamheter och en ökad samverkan mellan dem – samt i vissa fall även samverkan med det civila samhällets organisationer.

Ett ökat samarbete mellan region och kommun krävs för att kommunen ska få kännedom om anhöriga till omsorgstagare som inte har kommunala insatser. Hälso- och sjukvården har en viktig roll i att uppmärksamma anhörigas behov av stöd och informera om vilket stöd som kan ges inom hälso- och sjukvården samt informera om var anhöriga kan vända sig för att få stöd av kommunen.

Kan inte information lämnas till omsorgstagaren, ska den i stället såvitt möjligt lämnas till en anhörig. De anhöriga ska få möjlighet att medverka vid utformningen och genomförandet av vård och omsorg om det är lämpligt och om bestämmelser om sekretess eller tystnadsplikt inte hindrar detta.

När samordningen av omsorgstagarens vård och omsorg brister kan det leda till att anhöriga tvingas ta ett mer omfattande organisatoriskt ansvar.

Referens- och styrgrupp

För säkerställa att den nationella anhörigstrategin och kommunens riktlinje efterföljs samt anhörigas behov i kommunen identifieras ska referens- och styrgrupp finnas. Syftet med dessa är att säkerställa, belysa och tydliggöra hela målgruppens behov, möjliggöra att det speglas i de förebyggande och stödjande insatserna samt ge möjlighet att påverka och utveckla anhörigstödet.

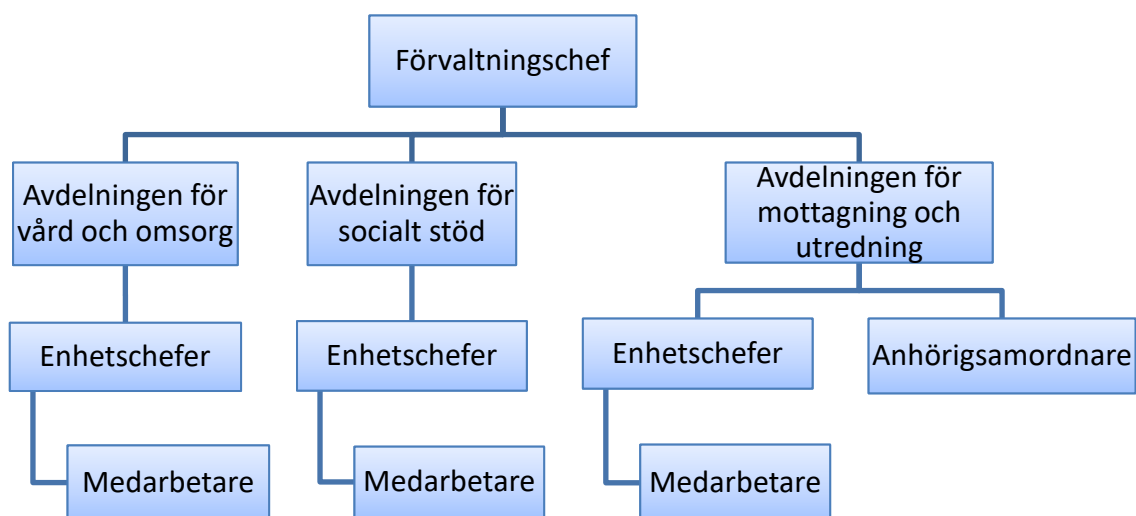
Systematiskt kvalitetsarbete

Anhörigperspektivet och anhörigstöd ska inkluderas i förvaltningens systematiska kvalitetsarbete genom att vara en självklar del i rutiner, styrdokument och utvärderingssystem.

Insatserna ska följas upp och analyseras för att se om de haft avsedd effekt. Därefter ska slutsatser dras i syfte att förbättra utvecklingsarbetet för kommunens stöd till målgruppen anhöriga.

Ansvarsfördelning Socialförvaltningen

Samtliga medarbetare inom Socialförvaltningen ska arbeta utifrån ett anhörigperspektiv och med stöd till anhöriga. Ett anhörigperspektiv ska inkluderas i samtliga verksamheter inom Socialförvaltningen.

Förvaltningschefens ansvar

- Säkerställa att anhörigperspektivet och anhörigstödet inkluderas vid framtagande av nya rutiner och styrdokument.
- Övergripande medvetandegöra att all personal inom socialförvaltningen ska ha ett anhörigperspektiv och arbetar med någon form av anhörigstöd.
- Arbeta för att anhörigperspektivet och stöd till anhöriga blir mer kommunövergripande.

På förvaltningsnivå handlar ansvaret om att följa gällande lagstiftning, avsätta tillräckliga resurser och möjliggöra för alla medarbetare att fullgöra de uppgifter som lagstiftningen anger.

Avdelningschefens ansvar

- Utveckla, följa upp och samordna stödet till anhöriga i verksamheten.
- Målmedvetet arbeta utifrån anhörigperspektivet.
- Verksamhetens insatser ska ge förutsättningar för att öka känslan av trygghet och förtroende hos anhöriga.

Enhetschefers ansvar

- Utveckla, följa upp och samordna stödet till anhöriga i verksamheten.
- Målmedvetet arbeta med ett anhörigperspektiv i verksamheten, i befintliga verksamhetssystem och lokala rutiner.
- Arbeta aktivt med insatser som ökar känslan av trygghet och förtroende hos anhöriga.

Medarbetares ansvar

- Alla som möter anhöriga i sitt dagliga arbete har ansvar för att uppmärksamma dem, se deras behov och ge stöd.
- Ha ett anhörigperspektiv i det dagliga arbetet och följa rutiner inom området.

Anhörigsamordnares ansvar

- Samordna, utveckla, kommunicera och följa upp anhörigstödet internt och externt i kommunen
- Ha aktuella och fördjupade specialkunskaper om anhörigstöd

Rapporteringskyldighet

Anmälan till socialnämnden vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa

Misstänker medarbetare att ett barn far illa föreligger en skyldighet att genast anmäla detta till socialtjänsten. Som anmälare behöver du inte vara säker på att barnet far illa, det räcker att du misstänker det.⁶

Oro för vuxna

Vid oro för att en person inte får sina behov tillgodosedda och kan behöva insatser från Socialtjänsten ska en anmälan göras till Avdelningen för Mottagning och utredning.

Skyldigheten att rapportera missförhållanden

Skyldigheten att rapportera missförhållanden och risker för missförhållanden gäller för den som är anställd, uppdragstagare, praktikant eller motsvarande under utbildning, och deltagare i arbetsmarknadspolitiskt program.

⁶ 14 kap. 1 § Socialtjänstlagen (SoL)

Med missförhållanden, som ska rapporteras enligt 14 kap. 3 § SoL och 24 b § LSS, ska avses såväl utförda handlingar som handlingar som någon av försummelse eller av annat skäl har underlåtit att utföra och som innebär eller har inneburit ett hot mot eller har medfört konsekvenser för enskildas liv, säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa.

Med en påtaglig risk för ett missförhållande, som också ska rapporteras, ska avses att det är fråga om en uppenbar och konkret risk för ett missförhållande.

Källor

- Nationell anhörigstrategi – inom hälso- och sjukvård och omsorg. Regeringskansliet, socialdepartementet 2022/02134
- Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387)
- Socialtjänstlagen (2001:453), SoL
- Patientlagen (2014:821)
- Barnkonventionen. Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
- Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära, artikelnummer 2021-6-7464 Socialstyrelsen juni 2021
- Nka- Nationellt kompetenscentrum anhöriga

Postadress: **453 80 LYSEKIL**
Tel: **0523-61 30 00**
Webbplats: **lysekil.se**

Besöksadress **Stadshuset, Kungsgatan 44**
E-post registrator@lysekil.se

Tänk på miljön innan du skriver ut